

Persoonlijk verslag van Ankie Poerink-Huber

Het verblijf in Nederlands-Indië tijdens de Japanse bezetting

Woord vooraf

Begin 1940 vertrok Ankie Huber naar Nederlands-Indië om haar vader (Albert Lodewijk Huber) te bezoeken, die als arts een praktijk uitoefende in Medan, op Sumatra.

Onderweg vernam zij, dat de Duitsers ons land waren binnengevallen. Voor haar zou dat betekenen, dat haar verblijf in Indië niet een half jaar zou duren, zoals de bedoeling was, maar ruim vijf jaar. Zij maakte daar dus de Japanse bezetting mee, en zij was ongeveer 42 maanden geïnterneerd in verscheidene Jappenkampen in de omgeving van Medan. Hetzelfde lot onderging Lies Huber, een nicht van haar vader en werkzaam in diens praktijk.

Enkele jaren na de oorlog legde Ankie haar kampervaringen op papier vast. Dat verslag verscheen eerder in Huberiana, en wel in maart 1993, maar naar aanleiding van het overlijden van Ankie is dit aangrijpende verhaal hierna opnieuw geplaatst; deze keer voorzien van enkele illustraties en voetnoten. In de vorige Huberiana was na het verslag een korte Indische-woordenlijst opgenomen. De woorden op die lijst worden nu eveneens in voetnoten verklaard.

Het verslag

8 December '41. Oorlog!

Lang verwacht en toch nog onverwachts: Nederlands-Indië heeft de oorlog verklaard aan Japan.

Al 4 maanden woonde ik in het meisjes-internaat van de C.A.S.¹ te Batavia, waar ik de kweekschool bezocht.

's Morgens om een uur of zeven werd de directrice, mevrouw Dolman, door een der bestuursleden van de C.A.S. opgebeld en van de oorlogsverklaring op de hoogte gesteld. Grote verwarring onder de meisjes. Prompt werd de radio aangezet, maar er was alleen muziek te horen. Na enige tijd werden er enige bijzonderheden vermeld, waarna natuurlijk de hele dag de radio

aan moest blijven staan. Sommigen gingen naar school: de jongeren - de ouderen bleven thuis bij de radio om het geringste nieuws maar op te kunnen vangen. Ik bleef ook thuis, in de eerste plaats voor het nieuws en in de tweede plaats voor een eventuele oproep van het Rode Kruis, waaraan ik als derde klas-hulpster was verbonden. Al spoedig zagen we auto's, volgelden met geïnterneerde Jappen.

De volgende dag werden er al voorbereidingen getroffen voor de meisjes, die naar hun ouders of familieleden vertrokken. 't Was een drukte van jewelste! Koffers werden te voorschijn gehaald uit de goedangs². Ieder rende zenuwachtig heen en weer. De directrice was blij, dat er minder verant-

¹ Carpentier Alting Stichting

² goedang: bergruimte, opslag

woording op haar kwam te rusten in de eventueel moeilijke komende dagen.

Dinsdag – 's maandags was de oorlog uitgebroken – kreeg ik 'n telegram van Paps of ik, als ik kon en wilde, over zou komen naar Medan. Dezelfde dag nog ging ik naar de K.P.M.³, maar zoals ik al verwachtte, gingen er geen boten meer. Vervolgens naar de Knilm⁴, waar ik te horen kreeg, dat alles voor de komende dagen al volgeboekt was. Ik liet me op de wachtlijst zetten met het idee, dat ik wel niet meer aan de beurt zou komen. Intussen belde ik het bestuur van de Rode Kruis op, of ik overgeschreven kon worden op Medan. 's Avonds laat 'n telefoontje van 'n ander bestuurslid: of ik wel wist, dat het niet zomaar ging, aangezien ik burgerdienstplichtig was en eerst toestemming van de resident moest hebben. De volgende dag, woensdag, toog ik nogmaals naar de Knilm om te horen, of er nog enige verandering in de situatie gekomen was. Antwoord negatief.

Intussen had ik een brief per luchtpost naar Medan geschreven en daarin de toestand uitgelegd; dat ik voorlopig geen kans zou hebben over te komen. 's Middags ging ik slapen met het plan alles maar zo te laten en in Batavia te blijven, aangezien de burgerdienstplicht ook al moeilijkheden opleverde. Maar bij het ontwaken had ik toch weer het plan opgevat om het nog eens te proberen, dan zou ik er tenminste de moeite voor gedaan hebben. Dus ging ik voor de derde maal naar het Knilm-

Ankie Huber in de tuin van haar vader in Medan (1940/1941).

gebouw, waar de man mij beloofde diezelfde avond om 10 uur te bellen en te vertellen of er nog plaats was of niet. Vol verwachting bracht ik de uren door, totdat er een belletje kwam.

Tot mijn grote blijdschap kon ik de volgende dag mee; ik moest om half tien op het vliegveld zijn. Heerlijk opgelucht ging ik naar mijn kamer en was daar nauwelijks aangekomen, of daar ging het eerste alarmsignaal van Batavia. Eerste gedachte was: Weg m'n overtochtje.

Ieder kroop, op van de zenuwen en angst, naar de schuilkamer, die zich in de bijgebouwen bevond. Gelukkig had de directrice ervoor gezorgd, dat er 'n stilletje stond, want ieder moest van de zenuwen even achter 't schermpje

³ Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

⁴ Koninklijke Nederlandsch-Indische Luchtvaart Maatschappij

verdwijnen. Allen spitsten we de oren, of we iets konden horen ronken in de verte, net zolang tot we ons verbeeldden iets te horen. Zo zaten we daar ruim een uur, toen er weer een sirene ging - achteraf was dat natuurlijk het allclear-signaal, maar toen beschouwden we het als teken van dreigend gevaar, zodat we nog ruim een half uur in de schuilkamer bleven samenhouden. Eindelijk stond de directrice me toe naar binnen te gaan om naar de radio te luisteren en aangezien ik muziek hoorde spelen, zijn we weer naar bed gegaan. Maar de meesten konden van emotie niet slapen.

Donderdag 11 december had ik het erg druk met de voorbereidselen van mijn aanstaande vertrek, allereerst wat betrof mijn bagage. Aanvankelijk was me gezegd, dat ik in 't geheel geen bagage mocht meenemen. Naderhand werd me toegestaan 'n klein koffertje mee te nemen, wat te veel was zou achter moeten blijven. Dus ik nam een klein koffertje en stopte daar het hoogste nodige in; dat bestond uit Rode-Kruisjurken met bijbehoren, wat ondergoed en één paar schoenen. Ik heb dat mee kunnen nemen en achteraf had ik spijt dat ik niet meer had meegenomen, aangezien de andere passagiers veel meer bagage hadden.

De toestemming om Java te mogen verlaten, was in 't Residentiegebouw gauw verkregen. Daar had de goede directrice voor gezorgd. Ze had tevoren het kantoor gebeld en gevraagd, of ik snel geholpen kon worden. Vervolgens verkreeg ik toestemming van het Rode Kruis. Het verzenden van een telegram had ik aan tante Lien, de huishoudster overgelaten, aangezien ik daar geen tijd meer voor had. De rest

Albert Lodewijk Huber (rond 1940).

van mijn barang⁵, die ik nooit meer terug zou zien, helaas, heb ik in mijn hutkoffer en 'n kleinere koffer gedaan en aan de directrice overgelaten. Daarna ging ik vlug naar het vliegveld, waar ik rijkelijk op tijd aankwam. Maar wat een schrik!

Daar staan we op het vliegveld en horen de sirene gaan. En inderdaad, daar zag ik een stuk of zes vliegtuigen hoog in de lucht. Nu dacht ik toch heus, dat m'n reisje geheel van de baan zou zijn. Achteraf bleken het Hollandse toestellen te zien, want na omstreeks en half uur klonk weer het allclear-signaal. Toch heb ik flink in de rats gezeten. Ik vond het alles behalve prettig om op een vliegveld te staan, de sirene te horen en een aantal vlieg-

⁵ spullen, bagage

tuigen te zien. De schrik was gelukkig gauw voorbij.

Oorspronkelijk was het tijdstip van vertrek vastgesteld op half tien, maar we vertrokken pas kwart voor twaalf. De vlucht verliep voorspoedig en ik heb genoten van het boerenkoondschap, dat Sumatra voorstelde, en de voorbij glijdende wolken. Heel gek vond ik de aanblik van een wolk in de verte, die regende. Omstreeks half zeven 's avonds arriveerden we op het vliegveld van Medan. Tot mijn verbazing zag ik niemand om me af te halen. Toen ik tenslotte thuis kwam, waren Paps en Lies zeer verbaasd mij te zien.

Ze hadden mijn telegram niet ontvangen – dat kwam pas enkele dagen daarna aan.

Een paar dagen later begaf ik mij naar het Rode Kruis om me op te geven, maar hoorde, dat er geen plaats meer was, er was voldoende hulp! Ik werd toen voor de keus gesteld om bij de luchtbeschermingsdienst of de B.M.O. (Burgerlijke Medische Oorlogsvoorziening) te gaan. Het laatste heb ik toen gekozen om toch maar in dezelfde branche te kunnen blijven. Intussen had ik via het Contactbureau naar Holland bericht, dat ik me in Medan bevond. Ik hoop, dat ze die boodschap nog ontvangen hebben.

Verschillende keren per dag was er luchtalarm, totdat we op zondag 28 december ons eerste bombardement hoorden, zagen en voelden. Het vliegveld van Medan was het doelwit. Groot was de schrik! Vele gewonden en enige doden bevonden zich onder de koelies die op het vliegveld werkten, militairen, waaronder ook 'n paar Europeanen. Diezelfde dag nog werd ik

opgeroepen om de nachtdienst te vervullen van 's avonds 10 uur tot 's morgens 7 uur. Die eerste nacht was vreselijk! De zalen waren zo goed als donker, nu en dan flikkerde er 'n flauw, verduisterd lampje⁶. De patiënten hadden we niet bij daglicht gezien, zodat we niet goed wisten, wat ieder scheelde. We waren met ongeveer zes helpers en één gediplomeerde zuster op ongeveer 30 à 40 patiënten, waaronder verschillende operatiegevallen, die uit hun narcose begonnen te ontwaken.

Ze waren geen van allen ook maar enigszins gewassen, dus het bloed kleefde nog aan hun kleren en lichaam. In die eerste nacht zijn er op onze zaal vier mannen overleden.

De hele week heb ik met de anderen nachtdienst gedaan en werd toen overgeplaatst naar 'n andere zaal voor dagdienst. Op die zaal lagen de gewone ziektegevallen. Hier heb ik enige weken prettig gewerkt en werd toen weer naar de oude zaal teruggestuurd, waar ik enige weken geholpen heb, tot we met onze zieken naar 'n ander hospitaal (de Koningin Emma Kliniek) verhuisden. Dat van ons (van de Deli Maatschappij) huisde naast de militaire staf, wat ineens (!) gevaarlijke zone bleek te zijn. In de tussentijd hebben we nog tweemaal 'n klein bombardement gehad, waarbij zo goed als geen slachtoffers vielen. Wel werden bij twee bombardementen in Belawan enkelen getroffen, die dan ook naar Medan getransporteerd werden. Zij kwamen bij ons binnen, voorzover ze geen militair waren, want die werden

⁶ senter: soort zaklamp

door 't Rode Kruis in 't gemeenteziekenhuis opgenomen. En maar steeds vertrokken vrouwen met kinderen naar Java en enkele naar Australië. Eerst per vliegtuig, totdat dit niet meer kon en ze dan maar over land naar 't zuiden trokken. Singapore was allang gevallen, ondanks stellige beweringen, dat Singapore niet te veroveren was. Vervolgens kwam Palembang aan de beurt, wat gauw geschied was en waardoor tevens de verbinding met Java over land verbroken werd. Vol angst klopten onze harten of wij nog niet op 't lijstje stonden. Maar eerst viel Java, waar de Jappen binnen een minimum van tijd geland en doorgetrokken waren. Was Java's Oostkust niet tot de tanden gewapend?! We waren lang niet klaar of liever: ons Indië was niet te verdedigen, te groot, te uitgestrekt met teveel onbewoonde streken. Met spanning volgden wij de opmars der Jappen en luisterden naar de berichten, die achtereenvolgens de val van Batavia, Bandoeng, Djogja e.a. meldden.

Voor we het wisten, stond de vijand vlak voor onze deur. Wel waren er voortdurende alarmerende berichten geweest, die onze militairen van de ene plaats naar de andere joegen. maar dan, donderdag 12 maart, kregen we het bericht, dat de 'orang moesoeh'⁷ waren geland bij Tandjong. De volgende dag zouden ze in Medan kunnen zijn. Alle auto's werden vernield, motoren inclus. En alles wat maar van enig nut voor de vijand kon zijn, werd aan gruzelementen geslagen of tot op de grond toe afgebrand, zoals

benzinevoorraden, belangrijke papieren en dergelijke. De militairen trokken zich naar boven, in de bergen, terug. De familie Johansen, die aan de hoofdweg woonde, kwam bij ons de nacht doorbrengen, bang voor de eventuele intocht der Jappen. Ook twee alleenwonende dames, de overburen, kwamen bij ons hun toevlucht zoeken. De bediendes waren bang geworden, kregen hun gadji⁸ en 'n gedeelte van de rijst, die we opgespaard hadden, en vertrokken naar hun kampongs⁹ om daar de komende gebeurtenissen af te wachten.

De volgende morgen vroeg hoorden we al, dat de kerels 's nachts binnen getrokken waren. Overal was er 'n luid gejoel en geschreeuw te horen van de inlanders, die dit een aardig verzetje vonden en blijkbaar veel van de Jappen verwachtten, wat hun in de loop van de tijd wel tegengevallen zal zijn. Ook hoorden we aan verschillende kanten schieten, wat achteraf op de rampokkers¹⁰ bleek te zijn, die van de gelegenheid gebruik maakten om 'n flinke buit op te halen. De Hollandse en inheemse politie heeft toen op bevel van de 'Nieuwe Orde' er op los mogen schieten.

De eerste dagen waren natuurlijk erg lawaaiig en verwarrend, ieder ogenblik was er 'n Japans vliegtuig boven ons hoofd met veel lawaai, dat zijn land van herkomst goed verried. De tweede dag werd het verbod uitgevaardigd, voor de Europeanen, lievergezegd Hollanders, om op straat te komen, behalve degenen, die naar hun werk

⁷ vijand

⁸ loon

⁹ kampong: dorp, wijk

¹⁰ rampokker: plunderaar

moesten. Die konden een band bij het H.V.A.-kantoor¹¹ halen om om de arm te doen. Een paar dagen laten kregen we het bevel ons niet meer in de tuin of voor het raam te vertonen. Dit laatste bevel werd ingesteld op 15 maart. Intussen waren er vijf afgehakte koppen op 'n muurtje in 'n straat tentoongesteld als afschrikwekkend voorbeeld voor de rampokkers. Dit voorval bracht natuurlijk wel enige sensatie teweeg. Iedere dag kregen we ellenlange verhalen te horen van mensen met een band, die dus op straat mochten. Maar die werden de volgende dag weer teengesproken.

Ondertussen dwaalden steeds onze gedachten af naar onze militairen: hoe die het zouden maken en waar ze zouden zijn. Steeds druppelden er berichten binnen, wie er al gesneuveld waren en waar de hoofdtroepen zich bevonden. Totdat we het ineens hoorden en zagen: vrachtwagens vol met onze militairen, die krijgsgevangenen waren. Stiekem vanachter onze gordijntjes wuifden we onze mannen toen, die natuurlijk niets van onze geheimzinnige manoeuvres begrepen. De mannen zagen er betrekkelijk goed uit. Wat mager, bruin verbrand en vele met een baard. Eerst werden ze naar Gloegoer en Poeloe Brayan gebracht, daarna naar Belawan. Nu kwamen er vele berichten los over de gesneuvelden en gewonden. Vele verhalen, maar de stemming was en bleef goed.

De Jappen brachten papieren geld in omloop. Zelfs van een cent was er een briefje. Verplicht werd, uit ieder huis

een Japanse vlag te steken. In een oogwenk was zo'n wit lapje met 'n klodder rood in 't midden gereed en de toekang kebon¹² hing het wel ergens op. We hebben even op de grond eronder gespuugd, zijn naar binnen gegaan en hebben er niet meer naar om gekeken.

Een maand na de komst van de Jappen kregen we de aankondiging dat we geïnterneerd zouden worden en waar en hoe laat we gepakt en gezakt klaar moesten staan. We moesten een bultzak¹³ klaarzetten, die dan later gehaald zou worden. Zelf konden we bagage meenemen, die niet meer dan 30 kilo per persoon mocht wegen. Grote opschudding in Medan!

Klaarblijkelijk moesten de mannen en vrouwen apart geïnterneerd worden. Jongens beneden de 15 jaar mochten bij hun moeder blijven. De groteren gingen naar het mannenkamp. In 't geheel waren er vijf kampen. Allereerst in de stad zelf, in 't kinderhuis van het Leger des Heils, kwamen de mannen met een band. Hun vrouwen en kinderen, en vrouwen met een band in een gedeelte van de stad, dat behoorde tot de D.S.M.¹⁴, zogenoemd het Serdang-kwartier. De mannen zonder band kwamen in een kamp in Belawan, naast dat van de krijgsgevangenen. De vrouwen en kinderen van deze bandlozen werden ondergebracht in twee kampen, n.l. Gloegoer en Poeloe Brayan. Later zijn de kampbewoners van Gloegoer verhuisd naar Poeloe Brayan. Een gedeelte van de krijgsgevan-

¹² kebon: tuin, plantage; toekang kebon: tuinman, opzichter

¹³ plunjezak

¹⁴ Deli Spoorweg Maatschappij

¹¹ H.V.A.: Handelsvereniging Amsterdam

genen werd weggevoerd, men zegt: naar Burma, de rest naar Gloegoer.

Die dag van de internering is een beschrijving waard:

In dezelfde aankondiging van onze internering stond aangegeven, dat ook alle meubels e.d. in één vertrek geplaatst moesten worden. Dus de twee dagen die we nog hadden, waren druk en vermoeiend. Maandag 13 april '42, 's ochtend om 7 uur, moest onze wijk bij de R.K. kerk samenkomen.

Het was daar een opeenhoping van zenuwachtige mensen en kinderen, alle benieuwd, waar ze naar toe gebracht zouden worden. Vele sado's¹⁵ stonden te wachten, maar na ruim een uur bleken die vrijwel overbodig te zijn. We mochten er geen gebruik van maken. Dat was een grote strop voor de moeders met kinderen en die bovendien belast waren met bagage. De mensen met 'n band moesten hun fiets meenemen. Daar bofte ik bij, omdat ik nu met m'n twee handkoffers en mijn waszak met levensmiddelen op de fiets van mijn Vader kon zetten. Zijn eigen bagage was bij ongeluk door Lies naar 't Ziekenhuis gestuurd, waar m'n vader even naar toe was geweest om een vrouw weg te brengen. Zo ging de hele stoet de Kesawan over, het moet een gek gezicht zijn geweest, maar het was niet leuk. Langs de weg stonden de inlanders te kijken, maar gelukkig lachte er niemand. Uit alle delen van de stad kwamen de mensen naar de Esplanade, waar we tenslotte gegroepeerd werden. 't Was een open veld en de zon scheen fel. Daar hebben we enige uren doorgebracht, tot eindelijk de stoet weer in beweging kwam, maar

toen begon pas de ellende. Daarvóór werd er nog stiekem gebruik gemaakt

Johanna Eliza Augusta (Lies) Huber (rond 1940).

van sado's, maar nu was dat geheel onmogelijk. De mensen, bestemd voor Belawan, Poeloe Brayan en Gloegoer gingen met de trein, dus dat was nog wel te doen. Maar toen ze in hun kampen aankwamen, troffen zij een hope-loze toestand aan: daar was niets, waar ze op konden zitten of hun spullen plaatsen.

De mensen van het Serdang-Kwartier kregen het direct al te verduren. Het werd een gezeul met koffers. Alles werd over de grond gesleurd en we wisten nog steeds niet waar we heen moesten. Een van de oudere dames kon niet verder en zakte in elkaar. Een geweldig gebulder van 'n Jap, totdat ze weer opstond en verder trok. Op 'n gegeven moment zei een van de kerels, dat we onze bagage maar moes-

¹⁵ sado: open rijtuigje

ten laten staan, die zou dan nagebracht worden. Ik had geluk, dat ik toch mijn rommeltje meesjouwde, want anderen, die hun bagage hadden laten staan, kregen die pas na ruim een week terug, terwijl er veel gestolen bleek.

Gelukkig wekte ik medelijden van 'n Jap, want ik bezweek ongeveer onder last – het was juist op 't warmste gedeelte van de dag. Toen hield de Jap 'n inlander op een fiets aan en schreeuwde hem toe mijn koffers op zijn fiets te zetten. Maar de man had daar gauw genoeg van en ik kon weer zelf weer verder sjouwen. Eindelijk kregen we gelegenheid om iets te drinken. Een Indo, die heel goed Hollands sprak, maar toen overging op Maleis om de 'Nieuwe Orde' niet te verstoren, bracht steeds meer ijswater aan. De arme man, die steeds zeer loyaal en trouw tegenover de Europeanen is gebleven en hen steeds met alles heeft geholpen, heeft het later moeten ontgelden. Hij is dood geslagen en dat werd toen op een vreselijke wijze aan zijn vrouw en kinderen overgebracht.

Tenslotte kwamen we op de plaats van bestemming aan, uitgeput en wel. Nu, we hadden het slechter kunnen treffen, ik heb reuze geboft. Ik kwam in een gemeubileerd huis terecht, verlaten door mensen die hals over kop naar Java of Australië gevlucht waren. Het eerste wat we deden was languit op de grond gaan liggen. Even later moesten we samenkomen in een vertrek, waar 'n Japanse dokter, Matsuno, ons welkom heette (!) en maar steeds zijn spijt betuigde (I am so sorry). Achteraf was hij de kwaadste niet. Een paar uur later kwam hij de groeten van mijn vader

brengen, die hem gevraagd had om mij op te komen zoeken en dan te komen vertellen waar ik zat, wat hij ook graag deed.

De eerste dagen waren een beetje rumoerig en vervelend, maar al gauw waren we gewend aan de nieuwe situatie. In 't begin moesten we zelf voor eten zorgen. De groente- en melkboer en de bakker kwamen aan de deur. Later kregen we eten van de Jappen, hoewel er veel bij moest worden gekocht. Ik heb daar ongeveer 10 dagen gezeten, totdat ik gevraagd werd om in 't ziekenhuis in de Timorstraat te werken, waar handen te kort waren, want er stroomden steeds meer dysenteriepatiënten toe vanuit de kampen.

De particuliere leegstaande huizen in de Timorstraat werden in beslag genomen, omdat er in 't ziekenhuis zelf geen plaats meer was. Tevens werd er een kinderhuis geopend voor gezonde kinderen, die met hun zieke moeders meekwamen. Op de dag dat dit tehuis geopend werd, ben ik in de Timorstraat gearriveerd en ben ik begonnen met de verhuizing van de kinderen naar hun nieuwe verblijf. Daar heb ik een dag geholpen, waarna ik mijn intrede deed in de barak, onder leiding van Zr. Groenink. Daar heb ik enige weken prettig gewerkt, waaronder een weelkling nachtdienst, wat ik minder aangenaam vond. Vervolgens heb ik enige tijd in één der huizen, waar we ook dysenteriepatiënten hadden, gewerkt met Zr. Romswinkel en Zr. Vreeke e.a. Daarna weer een tijd in de barak en in het ziekenhuis zelf, totdat ik uiteindelijk in Huis 23 kwam, dat we toen een pension voor ouden van dagen noemden, maar dat tevoren ook vol met dysenterie was. Dit was een enige

tijd. De samenwerking met mevrouw Bruggeman, Loüst en Paulus was uitstekend en stemming dito. Daar hebben we wat afgelachen. De patiënten waren een bron van vermaak. Onder hem oma Pel en knecht, heer Kuyp, verder niet te vergeten tante Marie, totaal verlamd, maar altijd opgewekt en tot lachen bereid. Dan was er heer Blom, die volgens zichzelf helderziend was en visioenen had.

De Koningin Emma Kliniek in Medan.

Hij had gezien, dat er 16 juli 1942 iets byzonders zou gebeuren, waardoor de oorlog een wending zou nemen. Jammer genoeg hebben we er niets van gemerkt. Later heeft de goed man 'n (tweede) beroerte gekregen en is hij gestorven. Oma Pel was om van te griezelen, daar liepen we altijd met een boogje omheen om haar plakzoenen te ontlopen. Dat lukte niet altijd, want als ze haar vangarmen uitstekte, was je er meestal bij en dan rende je naar de kraan om je gezicht af te wassen. Heer Kuyp at zeer onsmakelijk en hoorbaar. Zo nu en dan kregen we kinderen te logeren – intussen was het kinderkuis alweer opgedoekt. We hadden o.a. Anneliesje, die we niet konden luchten of zien. Het kind was absoluut door

haar moeder verknoeid, ze bemoeide zich met alles. Ze was 9 jaar, maar deed als iemand van 50 jaar, wat we niet zo geslaagd vonden. Verder kregen we voor een maand Heribert Sandberg¹⁶ (7 jaar) onder onze hoede, omdat zijn moeder hem niet meer de baas kon. Daar hebben we heel wat mee te stellen gehad, omdat hij steeds de Jappen nadeed, die tegenover ons huisden en die gewoon waren 's morgens vroeg gymnastiek te doen met hun begeleidende keelklanken. Heribert deed hen goed na. 't Was toch een aardig joch.

Na lang aarzelen heeft de directrice Huis 23 opgedoekt, omdat ze vond, dat ze beter de Jappen voor kon zijn, die het huis toch de een of andere dag zouden inpikken. Wij vonden het alles behalve prettig, want we hadden het daar reuze goed en waren vrij in ons doen en laten. We zagen er erg tegenop om in 't ziekenhuis zelf te gaan werken. Onze lachbuien zouden wel minder worden. Zo heb ik daar enige tijd gewerkt tot er weer een nieuw lichtpunt kwam opdagen, wat me wel welkom was. De Jappen hadden namelijk uitgevonden, dat mevrouw Gerlach bij haar man werkte, die longarts was in de K.E.K.¹⁷ Dat mocht niet, ze moest daar weg. Daar de dirk¹⁸ mij het beste kon missen, ging ik in de plaats van mevrouw Gerlach en zij in mijn

¹⁶ Jhr. Louis Heribert (Heri) Sandberg (Medan 1935 - Hilversum 2004), z.v. Louis H. Sandberg en Frederique Raemaekers

¹⁷ Koningin Emma Kliniek (voor longtuberculose)

¹⁸ directrice

plaats. Ik kreeg een 'permit' om iedere dag heen en weer te fietsen, omdat is er geen nachtverblijf kon krijgen, wat dus eigenlijk gelukkig was. Dat duurde tot de dirk en mijn Vader het beter achtten, dat ik maar niet meer over straat zou gaan en dus in de Timorstraat moest blijven. Want de 'Nieuwe Orde' werd steeds strenger en 'nieuwer', zodat Europeanen zich maar zo min mogelijk op straat moesten vertonen. Zo kwam ik in de kinderkamer, want aardig werk was. Erg sneu was het, dat mevrouw Bruggeman in die tijd naar het kamp ging: 'n gewetenskwestie. Niet lang hierna kregen we een grote verandering: namelijk een nieuwe baas. Er kwam aan het hoofd van ons zaakje een Japanse dokter, die zoiets van Niibiaschi heette, duidelijker: Si Kambing, ofwel sikmans. 's Morgens kwam hij zich voorstellen en wenste de mooiste kamer voor zich als werk-/slaapkamer. Later hoorden we van anderen, dat het hem verboden was om in het ziekenhuis te slapen. Verder kondigde hij aan, dat er die middag om 5 uur een teaparty zou zijn. Wij benieuwd! Om een uur of drie arriveerden 16 cakes in koekvorm. Dat was uitgerekend ongeveer 1 cake voor ieder. Hij deed het wel in het 't groot! Nadat we 's middags klaar waren met de patiënten, wachtten wij met groot ongeduld op onze gastheer. Toen hij arriveerde bogen wij als knipmessen, tot groot genoegen van de dirk. En net toen wij wilden aanvallen, kwam er een spoedoperatie voor dr. Smook binnen en de dirk met zr. Hamelink trok af naar de O.K. Desalniettemin deden we ons tegoed aan de traktatie, die in goede aarde viel. Even later kwam mevrouw Maas, die onze nieuwbakken

directeur verder heeft bezig gehouden. Over 't algemeen merkten we weinig van hem, omdat hij haast altijd ziek was en dus nooit verscheen. We hebben verschillende Japanse patiënten gehad. De eerste die we kregen was een gek. Het erge vond ik, dat ik 's nachts bij hem moest waken en aangezien ik geen heldin ben, was dat een angstige nacht. Ieder ogenblik dacht ik, dat hij er uit wou, maar dan draaide hij zich om in zijn slaap en gebeurde er niets. Totdat op 'n gegeven moment hij inderdaad overeind kwam en met zijn benen uit bed ging bengelen. Prompt belde ik, zodat de nachtzuster onmiddellijk op het alarm aan kwam hollen en heel wat verwachtte. De goede man wilde alleen maar wat drinken en was goed bij zijn positieven. Angst verdween! Na twee glazen leeggedronken te hebben viel hij weer in slaap en ontwaakte pas op normale tijd. Overdag was hij 'n heel stuk beter. 'k Heb nog een nacht bij hem moeten waken, maar toen was ik niet bang meer. Hij bleek een goede vent te zijn, voorzover een Jap goed kon zijn. Hij was aardig met kinderen en gedroeg zich keurig. Gelukkig was hij op een goede dag verdwenen, want tenslotte blijft het niet prettig een Jap in de buurt te hebben. Er werd gezegd, dat hij getikt geworden was door het vele drinken: zij hadden in 't geheim naar de B.B.C. geluisterd; of het waar is vermeldt de historie niet.

Ons tweede Japanse patiëntje verscheen een tijd daarna, erg plotseling, laat op een avond. Aangezien er geen kamers vrij waren, heeft de sik zijn kamer aan zijn rasgenoot afgestaan. Ook deze moet heel geschikt geweest zijn. De derde was een acute appen-

dix, een tolk, ook die was geslaagd. Maar bij hem op de kamer kwam een paar dagen later een minder geslaagd type, dat ook weer vlug verdween. Hij vond het niet prettig bij ons.

Op een goede dag kregen we het bevel om de huizen in de Timorstraat te ontruimen, wat nogal veel drukte veroorzaakte. De vrouwen, die enigszins zover waren, dat ze naar het kamp terug konden, gingen terug. De rest werd verdeeld over het ziekenhuis, zusterhuis en K.E.K. Dat was een hele strop voor de dirk, maar ook hier kwamen we overheen. Iedere dag verwachtten we ook op te moeten krassen en na enige tijd – op 18 maart '43 – kwam het bericht, dat wij de volgende dag weg moesten, behalve de dirk, zuster Hamelink, den Outer, Lutjens en Thea de Vries. Zr. Maas moest naar huis, maar is toch blijven helpen.

Die avond en de volgende ochtend was het een drukte van belang. Verschillende doktoren hebben gezamenlijk nog getracht permissie te krijgen om enkele verpleegsters te laten blijven. Zelfs een Japanse patiënt heeft moeite gedaan om via vriendjes de vergunning te krijgen. 't Is niet gelukt. Ondertussen waren we druk aan het pakken en verven. Overal moest onze naam op staan. Vele bestellingen werden nog gauw bij Seng Hap gedaan, omdat we hoorden, dat in het kamp alles zo duur was. De volgende dag stonden we 's middags aan de weg met onze barang om afgehaald te worden. Twee van de werkende vrouwen moesten ook naar het kamp, verder nog zr. Hessink en mevrouw van Kralingen van de K.E.K.

Eindelijk kwam er een busje en namen we afscheid van de achterblijvers in de

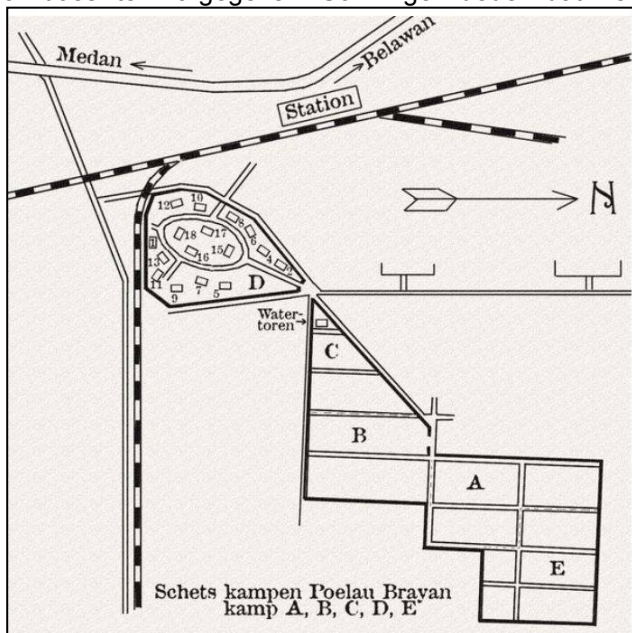
vaste overtuiging, dat zij wel spoedig zouden volgen. Ik had bij me een stoeltje, tafeltje en mijn belangrijkste koffer, de rest zou volgen. Zo tuften we met ons achten, Rus, Gerlach, Den Haan, Loüst, Romswinkel, Groenink, Corrie en ik naar ons toekomstig verblijf. We wisten wel haast zeker, dat we in een hong¹⁹ terecht zouden komen, maar ik was allang blij dat ik naar een kamp ging, want het ziekenhuisleven ligt me niet bepaald. Toen we bij het kamp kwamen, reden eerst langs blok D, de huizenkamp, waar we de eerste aanblik kregen van mensen achter prikkeldraad, 't was een naar gezicht. Overal hoorden we al gejuich en geschreeuw van bekenden, meest oud-patiënten. Wij herkenden door onze opwinding eerst niemand. Toen zagen we kamp A B C liggen. We stopten bij het kantoor-tje van de kampcommandant, waar we een buiging moesten maken en aan mevrouw Heymans op moesten geven hoeveel we aan geld bij ons hadden.

¹⁹ loods, barak

Vervolgens liepen we naar onze afdeling, omzwermd door bekenden. We kwamen tenslotte in een hong terecht, waar reeds enige families, gezinsgeïnterneerden, huisden. Nadat we ons een plaatsje veroverd hadden, was het wachten op onze barang, die spoedig kwam. Jongens en meisjes hielpen ons de koffers torsen. Kleine jongens klommen al naar boven in de balken om de touwen van de klamboes te

bevestigen. 't Was een enorm lawaai. Tussen alles door werden onze bezittingen door een paar Jappen nagekeken. Alles liep goed af. We hadden tamelijk vlug onze bullen bij elkaar en de klamboe gespannen. Dat was voor de eerste dag voldoende. Als avondmaal kregen we heerlijke nasi goreng, speciaal voor ons klaargemaakt. Want 's avonds werd er anders nooit gekookt, de Jap verstreekte niet voldoende voer. Daar moesten we zelf voor zorgen. Gelukkig werd het ons toegestaan, dat in 't kamp een pasar gehouden werd, waar men vis, kip, gebakjes, schoenen, kleren en dergelijke kon kopen. Een merkwaardig voorval vond plaats toen ik een keer op de pasar goeladjawa²⁰ kocht, 't was verpakt in een brief van Ferry aan mijn Vader van voor de oorlog. Toen werd ons duidelijk, dat de huizen van de Europeanen leeggeroofd waren.

De prijzen werden steeds hoger. Vooral arang²¹ werd duur, totdat op een dag de prijs zo gestegen was, dat het kamp geen arang wilde kopen, waarop de kar met inhoud weer vertrok. Men dacht hiermee succes te hebben, maar het enige resultaat was, dat de prijzen nog meer omhoog schoten. Op 30 mei '43 werd ons geld en juwelen afgenomen. We hebben natuurlijk niet alles afgegeven. Sommigen deden dat wel,

De kampen Poeloe Brayan. Ankie verbleef een jaar in kamp E, waar de hongers stonden.

waar ze later veel spijt van kregen. De meesten verstopten of begroeven hun bezittingen en stonden slechts een klein gedeelte af. Ik had niet veel, wat geld en een ring, die ik van mijn Moeder had gekregen. Die heb ik verstopt in een emmer met nat vuil wasgoed,

²⁰ 'Javaanse' (palm-)suiker

²¹ houtskool

die in de mandikamer stond. Hiermee hield meteen het bestaan van de pasar op, zodat men aan het smokkelen sloeg.

In het smokkelen waren diverse mensen zeer bekwaam. Zij kwamen daarvoor goed in hun centen te zitten, die weer omgezet werden in kleren, die anderen in het kamp verkochten. Er bestond een grote ruilhandel onder de kampbewoners, vooral in 't laatste jaar van de internering. Men ruilde eten tegen kleren, vaak op afbetaling: zoveel weken een portie rijst en andersom. Het eten is steeds een teer punt geweest, zeer dikwijls een bron van onenigheid en ruzie.

Het kamp Poeloe Brayan bestond uit huisjes, later werden er de hongsbijgebouwd, waar ik een jaar heb doorgebracht. Een huisje, dat uit twee kamertjes en een voorgalerijtje bestond, bevatte verschillende families. Over het algemeen gingen in een kamertje 4, soms 5 mensen. Een hong kan men vergelijken met een droogschuur, met aan weerszijden een brits, waarop wij sliepen. Ieder kreeg ongeveer 95 centimeter bij 1½ meter toegewezen, waarop je dan je hele hebben en houden moest bergen, met jezelf erbij.

Om zo nu en dan alleen te kunnen zijn, spande je gordijnen of lakens om je plekje, zodat je enigszins was afgesloten van je burens, jammer genoeg niet van het lawaai. Als je het trof in een hong te zitten met veel kinderen, dan was je slecht af. De verlichting was slecht, de huisjes hadden elektrisch licht, maar de vier hongswerkten met olielampjes, wat zo nu en dan brandjes veroorzaakte. Nog een wonder dat er nooit een grote brand geweest is. De hongen waren van hout, met daken van

atap²², die altijd door de wind werden opgewaaid. Het lekte als het regende en dan schoof je maar iets naar je buur toe. De W.C.'s waren treurig, tenminste in blok E, het blok van de hongen. De badkamers waren zo, dat met vier of vijven, soms meer, ging mandien²³. De meeste hadden geen dak, zodat men feitelijk in de open lucht stond te baden, wat wel lekker was. Er waren niet genoeg badkamers, daarom zouden er meer gebouwd worden. Dat duurde erg lang en toen ze klaar waren, bleek er geen watertoevoer te zijn, zodat ze nogal overbodig waren. Tenminste om te baden, voor de smokkelaars daarentegen vormden ze een goed uitgangspunt, omdat ze tamelijk dicht bij het prikkeldraad stonden.

Later is er nog een geweldige rel over de badkamers geweest. Omdat er geen arang meer verschaft werd en er ook geen andere brandstof aanwezig was, hadden de bewoners langzamerhand de badkamers gesloopt. Toen de wanden begonnen de verdwijnen, werd het wat te opvallend voor de Jappen. Een enorme rel, waarbij een stel vrouwen voor een jaar in de gevangenis gestopt werd.

Eén van de onaangename gebeurtenissen in 't kamp Poeloe Brayan was wel de bandjir²⁴. Meermalen was blok E overstroomd, maar één keer was het zo erg, dat een gedeelte van de bewoners naar een ander blok overgebracht moest worden. Midden in de nacht, wadende door het hoge water.

Ik werd gewekt door het klotsen van

²² dak van stroken blad of gras

²³ baden (door water over zich te schep-
pen)

²⁴ overstroming

het water tegen de britsen. Overall dreven klompen en zag je gezichten onder de klamboes verschijnen. Diverse mensen stapten uit hun bed om hun koffers, die op de grond stonden omhoog te halen en hun drijvende bezittingen bij een te zamelen. 't Was een komisch gezicht. tenslotte heeft het kampbestuur de Jap gewaarschuwd en hem gevraagd een kijkje te komen nemen, wat hij deed, maar toen hij een beetje nat werd, was hij zo verdwenen. Om de tijd te verdrijven, hebben we ondertussen twee blikjes corned beef soldaat gemaakt. 't Was een aardig verzetje voor ons, maar ik beklaagde de mensen, wier koffer kleetsnat geworden waren.

De volgende ochtend bleek, dat alle planken over de sloten weggeslagen waren, of zo ver onder water lagen, dat je op gevoel en goed geluk je voeten neerzette. Menigeen is er dan ook naastgestapt en in 't water gevallen, tot grote hilariteit van de omstanders. Je zat ook meteen onder de bloedzuigers. Kinderen profiteerden van de gelegenheid en gingen zwemmen, wat natuurlijk door die bloedzuigers van korte duur was. In de periode na het zakken van het water was de modderwas niet zo leuk voor de moeders die hun kinderen ieder ogenblik onder de drek thuis kregen.

Drie maanden ben ik opgetreden als pleegmoeder van twee kinderen Sandberg, samen met mevrouw Brugge-man. 't Heeft ons geduld gekost, 't

waren geen gemakkelijke kinderen. Hun moeder lag in 't hospitaalje. Toch zijn die maanden omgevlogen.

In 't begin van 't Poeloe Brayan leven heb ik me nuttig gemaakt met papkoken en vlees braden, wat later overging tot vis bakken. Tussendoor verschillende wasjes voor mensen, die ziek waren of het te druk hadden met hun kroost. Op vaste dagen had men groentedienst, waarmee je dan zo'n hele ochtend bezig was.

In het begin was het wel aardig met de permits, die aan mensen gegeven werden, die naar een tandarts of een specialist in de stad moesten. Ik maakte daar natuurlijk ook gebruik van en kon zodoende een paar maal mijn Vader opzoeken, die toen nog zijn praktijk mocht doen.

Kerstmis '43 kwam de eerste postzen-

Poeloe Brayan, de hongs 4,3 en 2 van kamp E. Bron: NIOD, Kamptekenigen uit Nederlands-Indië (1942-1945).

ding van de krijgsgevangenen binnen: gedrukte kaarten, waarop vermeld stond hun gezondheid, soldij enz. Onderaan hadden ze zelf wat mogen schrijven. Deze gebeurtenissen bracht

grote opschudding teweeg. Veel slechte berichten kwamen los. Voor velen werd het geen prettige Kerstmis. In de loop der jaren zijn nog enkele postzendingen binnengekomen, ik schat 3 à 4 keer. Eind '43 werd in het kamp een baby geboren, 'n paar dagen later de tweede en 'n paar maanden later de derde. De moeders waren pas heel laat geïnterneerd.

Helaas zijn alle drie baby's binnen het jaar overleden aan dysenterie en dyfterie. Later is er nog een baby geboren en in leven gebleven. Deze geboortes waren een grappig evenement in de dagelijkse sleur van het kampleven. De moeders werden vereerd met bloemen van de Japanse kampcommandant.

Een aardig tijdverdrif was de waarzeggerij. Verschillende kaartlegsters waren er zeer bedreven in met een uitgestreken gezicht fantasieën te produceren, die door velen grif geloofd werden. Ook werd er veel gedaan aan tafeldansen en 't

zogenaamde kruisje. Hierbij werden de geesten opgeroepen die ons moesten vertellen, hoe het eigenlijk met de vrede stond, wanneer die nu eens kwam. De geesten waren heel gewillig en optimistisch.

Inmiddels werd een gedeelte van het Brastagi-kamp overgeheveld naar Poeloe Brayan, waar nieuwe hongsgebouwd waren.

6 oktober '43. Opwindende dag! Een rel onder de vrouwen. 's Morgens

vroeg was weer een vrouw betrapt bij het smokkelen van arang, samen met een oud Chineesje. Beide werden naar het kantoor gebracht, waar ze de hele ochtend moesten blijven staan. Men wilde gaan demonstreren, maar mevrouw De Bruyn zei nog even te wachten tot het sein gegeven zou worden. Dat sein kwam om ongeveer 1 uur, waarop bijna alle vrouwen uit blok E en later ook uit A, B en C samenkwamen tot bij het kantoortje, want het oude Chineesje was inmiddels bewusteloos geslagen en de doktoren konden hem niet bij brengen. Alle vrouwen drongen zich naar voren, waarop een Jap naar ons toe kwam en ons beval naar huis te gaan. Iedereen bleef stofstijf staan en begon te schreeuwen: kajoe²⁵ (aangezien we ongeveer een week lang geen hout hadden gekregen), makanan²⁶, steeds harder klonk het.

De Jap begon bang te worden en ging naar 't kantoortje terug, waarna twee Jappen kwamen,

ieder een stok, waarmee ze wilden slaan. Iedereen bleef staan en dr. Einthoven²⁷ weerde de Jap af. Eindelijk kregen ze van ons gedaan, dat we ons zouden terug trekken tot aan de poort. Toen we daar waren werd het Chineesje op een brancard naar buiten gebracht en op een open vrachtwagen

Bewakers van vrouwenkamp Gloe-goer. Tekening op verjaardagskalender. Bron: NIOD, kamptekening van mw. Funke (1942-1945).

²⁵ hout

²⁶ eten, voedsel

²⁷ Mej. J.J. Einthoven, kamparts

gelegd, waarop er weer hoon en gebrul van de vrouwen volgde. De jappen werden zo woest, dat er weer een met een stok op ons af kwam stormen, die hem toen door 'n paar vrouwen afhandig gemaakt werden.

De stok kwam in handen van een vrouw terecht, die de tegenwoordigheid van geest had om hem met alle macht een mep op zijn kop te geven, zodat het bloed er af droop.

Een andere Jap pakte de vrouw beet, maar had meteen een stel vrouwen tegen zich, waartegen hij het moest afleggen, zodat de daderes de kans kreeg om weg te komen. Ondertussen worstelde dr. Einthoven ook mee.

De Jap met de bult werd mata gelap²⁸ en kwam uit het kantoortje met een geweer in de hand, waarop wij ons terugtrokken.

Het resultaat was, dat er 's avonds appèl gehouden werd en de gewonde Jap ongeveer 20 vrouwen uitpikte, die in een kamer gestopt werden en daar drie dagen zonder eten en drinken opgesloten bleven. Op clandestiene wijze zijn ze toch van drinken voorzien. De bedoeling was de vrouwen net zo lang te laten zitten, totdat de daderes bekend was gemaakt, wat de derde dag ook gebeurde.

Ze werd met dr Einthoven en zr. Fisker weggebracht, eerst, naar ik meen, hebben ze in de gevangenis gezeten en later in 'n kamp bij Padang. We hebben hen dood gewaand. Na de oorlog hoorden we, dat ze nog leefden. Tijdens die drie dagen was het verboden te koken, zowel in de grote keuken als privé, wat natuurlijk toch gebeurde met uitgezette posten.

In '44 werden we door de Jappen aan het werk gezet, namelijk met touw draaien, wat we aanvankelijk weigerden, maar waartoe we op 't laatst gedwongen werden. Zr. den Haan is het blijven weigeren en heeft toen een maand in de gevangenis doorgebracht. We moesten ook enveloppes plakken, pyamahemden maken, distinctieven, schaamlapjes, matrassen verstellen, enz. Van het touw draaien hebben ten slotte nog veel plezier gehad. We konden namelijk heel wat vlas achteroverdrukken om het als garen te gebruiken. We hebben ieder een touw mogen draaien voor het verhuizen naar ons nieuwe kamp te Gloegoer.

Heel blok E en een groot gedeelte van blok A moest verhuizen. Voor de vrouwen met kinderen een hele opbrekerij. Ik, voor mij, vond het niet erg, ik had toch maar weinig barang. 24 vrouwen werden vooruit gestuurd om het kamp op orde te brengen en de keuken op gang te brengen. 6 Juli ging de rest over.

Het kamp Gloegoer bestond uit 8 stenen honges, 'n aantal huisjes, een hospitaaltje en keuken. Ik bofte, kwam in een hong terecht met zeer weinig kinderen en de minste wandluizen. In dit kamp hebben vlak voor ons de Hollandse krijgsgevangenen gezeten. De hong waar ik in zat, was de officierenhong, dus heel wat schoner dan de andere, waar de soldaten in gezeten hadden.

Acht maanden heb ik in het hospitaaltje gewerkt tot het me mijlen de keel uit hing. Daarna heb ik andere karweitjes gedaan, zoals vuilnisploeg, waarbij je geregeld het vuil van de honges moest afhalen en op een karretje naar buiten brengen. Gierputten moesten geregeld

²⁸ door het dollé van woede

had meegenomen en dan was je het

Sjouwvloeg in vrouwenkamp Gloegoer. Tekening op verjaardagskalender. Bron: NIOD, kamptekening van mw. Funke (1942-1945).

uitgehaald worden. Tjangkollen²⁹ was verplicht voor iedereen, die er toe in staat was. Buiten het kamp hadden de krijgsgevangenen tuinen aangelegd met pisang, papaja, ketimoen, oebi³⁰ en deze moesten wij onderhouden, rooien en opnieuw planten. Meestal wisten we wel iets mee te nemen voor eigen gebruik. Soms werd er na het tjanghollen gecontroleerd of je niets

haasje. Met alles achter te laten en 'n paar meppen op je hoofd kon je naar huis gaan. Mij gelukkig niet overkomen. Een ander verplicht werk was pluizen en spijkerploeg. Pluizen bestaat uit het uiteenrafelen van boombast, als een soort katoen. Wat de inlanders, bij gebruik aan kleren, ook veel droegen. Spijkeren bestaat uit punten aan houtjes beitelen. Waarvoor en waarom wisten we niet. ook in Gloegoer moesten we touw draaien, maar een fijnere soort en op de manier van spinnen. Men had daarvoor een zeer primitief toestelletje. 't Was wel

²⁹ de grond omwerken met een hak (tjangkol)

³⁰ resp. banaan, meloenachtige vrucht, komkommer, knolgewas

een aardig werkje.

Een zeer geslaagde straf van onze overheersers was om een paar dagen geen eten te geven.

Deze keer ging het weer om een smokkelaffaire, maar nu werd er een volkomen onschuldig iemand voor aangewezen, die nota bene nooit gesmokkeld had. Maar de soekarilla's (inlanders, door de Jappen in militaire dienst gedrield) beweerden, dat die vrouw erbij betrokken was geweest. De pseudo-schuldige had niets te bekennen, zodat ons maar direct de hongerstraf werd opgelegd, waarin het hele kamp deelde.

Naderhand bleek, dat de soekarilla's zelf over de muur geklommen waren om diefstal te plegen en met deze rolverdeling de straf dachten te ontlopen, wat dus niet lukte. Het eten van twee dagen oud, gekookt en wel, werd midden in de nacht uitgedeeld. Wonder boven wonder was niet eens alles bedorven. Zo was er iedere dag wat.

Tenslotte kwam onze verhuizing naar 't achterland, Aek Pamienke, in de buurt van Rantau Prapat, waar de mannenkampen een half jaar tevoren heen gedirigeerd waren. Vóór deze verhuizing, ten minste voordat de groep, waar ik bij hoorde, zou vertrekken, kwam er een stevig bombardement van de geallieerden, tamelijk dichtbij, in Medan, op het vliegveld.

Dat deed ons goed. We konden de aanvallen van de vliegtuigen heel goed zien. 's Avonds vertrokken we met de trein en de volgende ochtend kwamen we op de plaats van bestemming aan. Van het station moesten we ongeveer 5 kilometer lopen, eer we aan ons

nieuwe kamp kwamen, dat er niet al te

Tuincorvee in Gloegoer. Bron: MUSEON, kamptekening van M. Meijer (1942-1945).

aanlokkelijk uitzag De omgeving was prachtig, midden in de rubberbossen met kebonwegen. Het kamp bestond weer uit hongers en wel zeer primitief. Geen licht, watervoorziening zeer slecht, drinkwater moest geput en gekookt worden. Men kon alleen baden in een miezerig stroompje, weinig water en zoveel liefhebbers. Je moest bijna met de ellebogen gaan werken. De hele dag moest er water gepikold³¹ worden voor de keuken. De W.C.'s liepen over en het krioelde van de madden, hier wilde ik weg, wat me lukte. Ik ben er 4 dagen geweest, waarna ik mijn hebben en houden bij elkaar geraapt heb en samen met 'n slapie verhuisd ben naar het centraal hospitaal, dat een klein kampje op zich zelf was.

In Aek Pamienke waren drie vrouwenkampen en tussen kamp 1 en 2 lag het hospitaal. Dit bestond uit vier hongers en een operatiezaal voor mannen, waar in

³¹ pikollen: dragen (aan een stok over de schouder)

't geheel drie mannen gelegen hebben. Verder een operatiekamer met polikliniek en een keuken. Ik ben daar in de sjuowploeg gekomen. We waren aanvankelijk met ons vijven en zorgden voor het water in de keuken en de patiënten. Verder gingen we op zoek naar hout om te kappen of te zagen.

Ook moesten we het terrein onderhouden en allerlei akkefietjes opknappen. We waren hier de hele dag mee bezig, het was beter dan het gezeul met patiënten, voor wie geen medicijnen waren.

Eén keer in de week gingen we met de lorrie naar het station om onze rantsoenen op te halen, die bestonden uit rijst, maïs, zout, olie en suiker. Als het maar even kon, drukten we meer achterover dan ons toekwam, aardig werk. In 't begin moesten we zelf de kisten voor de overledenen maken en hen begraven. Later werd dit overgenomen door de mensen van het kamp waar de gestorvenen thuis hoorden. Patiënten werden op de lorrie of een handkar naar het hospitaal gebracht. Toen er voor het eerst een patiënt uit het mannenkamp binnengebracht werd voor een operatie, kwam er ook voor het eerst contact tussen de mannen en de vrouwen. De patiënt kwam met een lange lijst van overledenen uit zijn kamp. Kort na hem kwam er een tweede, ook een operatief geval. Hierna is de toevoer gestopt tot de avond voor de bekendmaking van de vrede, toen er weer een werd binnengebracht.

Van juli tot augustus '45 heb ik mijn tijd in dit oord doorgebracht. Op 23 augustus, dus tien dagen te laat, werd ons de vrede bekend gemaakt. 't Ging er niet erg in. Niemand geloofde het. Langzamerhand drong het toch tot ons

door. Daarna werden de kampen opengesteld, zodat de vrouwen van de drie kampen elkaar konden opzoeken. Van de ene dag op de andere kregen we het erg goed. Ontzaglijk veel eten. En auto's vol kisten en medicijnen.

Ankie Huber, juli 1942.

De avond van het goede nieuws werd ons al gezegd, dat het hospitaal zou worden overgebracht naar Wingfoot³². Twee dagen later zaten we op trucks, die ons naar het nieuwe verblijf zouden brengen. De tocht was heerlijk. Na twee uur rijden kwamen we in het Wingfoot hospitaal aan. Wat een luxe om in een Europees huis te kunnen wonen met stromend water en elektrisch licht. Ik zat met drie anderen in

³² rubberonderneming van The Goodyear Rubber Plantations Company nabij Rantapratap en circa 300 kilometer ten zuiden van Medan.

een zusterkamer van het ziekenhuis en de rest van het personeel en de doktoren in diverse huizen van het emplacement. Zij, die hun man of vrouw in het kamp hadden zitten, konden deze over laten komen, zodat het een gezinsinternering werd. Want Wingfoot zo maar verlaten kon niet. Al spoedig reden er geregeld trucks van de kampen naar het hospitaal, met mensen die zieke familieleden kwamen bezoeken. Ook tussen de mannen- en vrouwenkampen was er nu geregeld verkeer. Direct na de vrede hadden de mannen het zware werk van de vrouwen overgenomen. Ik werd weer bij het ziekenhuis ingedeeld, daar er niets meer te sjouwen viel. Eten was er in overvloed, zelfs te veel. We kregen een radio met koptelefoon om naar het nieuws te kunnen luisteren, ook dat was erg onduidelijk. Voor het eerst konden we ook weer muziek horen.

Soms werd er een film vertoond. In Wingfoot hebben we een telegram naar Holland kunnen sturen, maar dat is nooit aangekomen. En we konden schrijven, wat iedereen deed.

Al spoedig kwamen er berichten van krijgsgevangenen, uit Holland nog niets. Na enige tijd kregen we een Hollandse parachutist op bezoek, die al maanden op Sumatra verbleef, maar zich tot de vrede had moeten verstoppen in de bossen. Naderhand kwamen er meer uit de lucht gevallen samen met Rode Kruis-pakketten. Ze wisten veel van Holland te vertellen, hoewel

De SS Noordam 2 (midden) vertrok op 20 januari 1946 met 1.624 repatrianten aan boord, onder wie Ankie, haar vader en Lies, van Belawan naar Amsterdam, waar het op 20 februari arriveerde.

sommigen al meer dan een jaar van huis waren. Na twee maanden werd er werk van gemaakt, dat de kampen ontruimd werden en de mensen overgebracht werden naar Medan. Daarbij hoorde ook ons hospitaal.

Ik hoorde bij het laatste transport, dat op 31 oktober in Medan aankwam. Inmiddels hoorden we, dat we naar Bangalore in Brits-Indië zouden worden geëvacueerd. Dat plan werd verworpen. Wel kwamen er andere evacuatieplannen op de proppen, naar Australië, Nieuw-Zeeland en Holland. We hadden nog geen berichten gehad van thuis, zodat we niet wisten, waarvoor we ons moesten opgeven. Nadat we de eerste brieven uit Holland gekregen hadden, waar we dolgelukkig mee waren, was ons plan gauw gemaakt en gaven we ons direct op voor Holland.

Alle mannen en vrouwen van de kampen waren nu samengebracht in een wijk van Medan, omgeven met prikkeldraad en aanvankelijk bewaakt door de Jappen en later door de Brits-Indiërs.

Huberiana-1, winter 2014

Het eten werd in een paar gebouwen gekookt en uitgedeeld. In één huis zaten ongeveer 20 mensen. Eten was niet bijzonder veel, maar goed.

Films werden er gegeven, verder concerten, cabarets en dansavonden, totdat opeens de avondklok werd ingesteld en de films en dansfeesten vroegd werden. Dit was te wijten aan

de rebellen onder de inlanders, wat wel gevaarlijk kon worden.

Eind januari '46 zijn Vader (als scheepsarts), Lies en ik per boot naar Holland gevaren, waar we al onze familieleden in goede gezondheid aantroffen.